

DZIENNIK USTAW

POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ

Załącznik do nru 38, poz. 167 i 169 z dnia 29 grudnia 1977 r.

167

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych

Państwa Strony niniejszego Paktu,

zważywszy, że zgodnie z zasadami ogłoszonymi w Karcie Narodów Zjednoczonych uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej stanowi podstawę wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie,

uznając, że prawa te wynikają z przyrodzonej godności człowieka,

uznając, że zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka ideał wolnej istoty ludzkiej korzystającej z wolności obywatelskiej i politycznej oraz wyzwolonej od lęku i niedostatku może być osiągnięty tylko wówczas, kiedy zostaną stworzone warunki zapewniające każdemu korzystanie z praw obywatelskich i politycznych oraz gospodarczych, społecznych i kulturalnych,

zważywszy wynikający z Karty Narodów Zjednoczonych obowiązek Państw popierania powszechnego poszanowania i przestrzegania praw i wolności człowieka,

biorąc pod uwagę, że jednostka ludzka, mająca obowiązki w stosunku do innych jednostek i w stosunku do społeczności, do której należy, powinna dążyć do popierania i przestrzegania praw uznanych w niniejszym Pakcie,

zgodziły się na następujące artykuły:

CZĘŚĆ I

Artykuł 1

1. Wszystkie narody mają prawo do samostanowienia. Z mocy tego prawa swobodnie określają one swój status polityczny i swobodnie zapewniają swój rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny.

2. Wszystkie narody mogą swobodnie rozporządzać dla swoich celów swymi bogactwami i zasobami naturalnymi bez uszczerbku dla jakichkolwiek zobowiązań wynikających z międzynarodowej współpracy gospodarczej, opartej na zasadzie wzajemnych korzyści, oraz z prawa międzynarodowego. W żadnym przypadku nie można pozbawiać narodu jego własnych środków egzystencji.

3. Państwa Strony niniejszego Paktu, włącznie z Państwami odpowiedzialnymi za administrację terytoriów niesamodzielnych i terytoriów powierniczych, będą popierały realizację prawa do samostanowienia i będą szanowały to prawo zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

CZĘŚĆ II

Artykuł 2

1. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się przestrzegać i zapewnić wszystkim osobom, które

znajdują się na jego terytorium i podlegają jego jurysdykcji, prawa uznane w niniejszym Pakcie, bez względu na jakiegokolwiek różnicę, takie jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiegokolwiek inne okoliczności.

2. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się podjąć, zgodnie z własnym trybem konstytucyjnym i postanowieniami niniejszego Paktu, odpowiednie kroki mające na celu przyjęcie tego rodzaju środków ustawodawczych lub innych, jakie okażą się konieczne w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie, jeżeli nie jest to już przewidziane w obowiązujących przepisach prawnych lub w inny sposób.

3. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się:

a) zapewnić każdej osobie, której prawa lub wolności uznane w niniejszym Pakcie zostały naruszone, skuteczny środek ochrony prawnej, nawet gdy naruszenie to zostało dokonane przez osoby działające w charakterze urzędowym;

b) zapewnić, aby prawo każdego człowieka do takiego środka ochrony prawnej było określone przez właściwe władze sądowe, administracyjne lub ustawodawcze albo przez jakąkolwiek inną właściwą władzę, przewidzianą w systemie prawnym danego Państwa, oraz rozwijać możliwości ochrony praw na drodze sądowej;

c) zapewnić realizowanie przez właściwe władze środków ochrony prawnej, gdy zostały one przyznane.

Artykuł 3

Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zapewnić mężczyznom i kobietom równe prawo do korzystania ze wszystkich praw obywatelskich i politycznych wymienionych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 4

1. W przypadku gdy wyjątkowe niebezpieczeństwo publiczne zagraża istnieniu narodu i zostało ono urzędowo ogłoszone, Państwa Strony niniejszego Paktu mogą podjąć kroki mające na celu zawieszenie stosowania zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem, że kroki te nie są sprzeczne z innymi ich zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego i nie pociągają za sobą dyskryminacji wyłącznie z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, religii lub pochodzenia społecznego.

2. Powyższe postanowienie nie upoważnia do zawieszenia stosowania postanowień artykułów 6, 7, 8 (ustępy 1 i 2), 11, 15, 16 i 18.

3. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu, korzystające z prawa do zawieszenia stosowania zobowiązań, poin-

formuje natychmiast pozostałe Państwa Strony niniejszego Paktu, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, jakie postanowienia Paktu zostały zawieszane oraz jakie były tego powody. Następnie Państwo to zawiadomi tą samą drogą o terminie, w którym zawieszenie przestaje obowiązywać.

Artykuł 5

1. Żadne postanowienie niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako przyznanie jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podjęcia czynności lub dokonania aktu mającego na celu znieważenie praw lub wolności uznanych w niniejszym Pakcie albo ich ograniczenie w szerszym stopniu, niż przewidyuje to niniejszy Pakt.

2. Żadne z podstawowych praw człowieka uznanych lub istniejących w którymkolwiek z Państw Stron niniejszego Paktu na podstawie ustaw, konwencji, zarządzeń lub zwyczaju nie może być ograniczone ani zawieszane pod pretekstem, że niniejszy Pakt nie uznaje takich praw lub że uznaje je w węższym zakresie.

CZĘŚĆ III

Artykuł 6

1. Każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.

2. W krajach, w których kara śmierci nie została zniesiona, wyrok śmierci może być wydany jedynie za najcięższe zbrodnie, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w chwili popełnienia zbrodni i nie narusza postanowień niniejszego Paktu i Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd.

3. W przypadku gdy pozbawienie życia stanowi zbrodnię ludobójstwa, jest oczywiste, że żadne postanowienie niniejszego artykułu nie upoważnia żadnego Państwa Strony niniejszego Paktu do uchylecia się w jakikolwiek sposób od zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie postanowień Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa.

4. Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ułaskawienie lub zamianę kary. Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach.

5. Wyrok śmierci nie będzie wydany w odniesieniu do przestępstw popełnionych przez osoby w wieku poniżej 18 lat i nie będzie wykonywany w stosunku do kobiet ciężarnych.

6. Nie można powoływać się na żadne postanowienie niniejszego artykułu w celu opóźnienia lub niedopuszczenia do zniesienia kary śmierci przez jakiekolwiek Państwo Stronę niniejszego Paktu.

Artykuł 7

Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie poddawany, bez swej zgody swobodnie wyrażonej, doświadczeniom lekarskim lub naukowym.

Artykuł 8

1. Nie wolno nikogo trzymać w niewoli; niewolnictwo i handel niewolnikami, we wszystkich formach, są zakazane.

2. Nie wolno nikogo trzymać w poddaństwie.

3. a) Nie wolno nikogo zmuszać do pracy przymusowej lub obowiązkowej;

b) punkt a) niniejszego ustępu nie może być interpretowany jako zakazujący wykonywania ciężkiej pracy zgodnie z wyrokiem właściwego sądu w krajach, w których pozbawienie wolności połączone z ciężkimi robotami może być orzeczone jako kara za zbrodnie;

c) w rozumieniu niniejszego ustępu wyrażenie „praca przymusowa lub obowiązkowa” nie obejmuje:

i) wszelkiej pracy lub świadczeń nie wymienionych w punkcie b), a zwykle wymaganych od osób pozbawionych wolności na skutek prawomocnego orzeczenia sądu lub od osób w okresie warunkowego zwolnienia od takiego pozbawienia wolności;

ii) wszelkich świadczeń o charakterze wojskowym, a w krajach uznających uchylanie się od służby wojskowej ze względów religijnych wszelkich świadczeń na rzecz Państwa wymaganych przez ustawę od osób uchylających się;

iii) wszelkich świadczeń wymaganych w przypadkach wyjątkowej sytuacji albo klęski zagrażającej życiu lub dobrobytowi społeczeństwa;

iv) wszelkiej pracy lub świadczeń stanowiących część normalnych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 9

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być samowolnie aresztowany lub zatrzymany. Nikt nie może być pozbawiony wolności inaczej, jak tylko na zasadach i w trybie ustalonym przez ustawę.

2. Osobę aresztowaną należy poinformować w chwili aresztowania o przyczynach aresztowania i w krótkim czasie powiadomić o wysuwanych przeciwko niej zarzutach.

3. Osoba aresztowana lub zatrzymana pod zarzutem dokonania przestępstwa powinna być w krótkim czasie postawiona przed sędzią lub przed inną osobą ustawowo uprawnioną do sprawowania władzy sądowej i powinna być osądzona w rozsądnym terminie lub zwolniona. Nie powinno stanowić ogólnej zasady, że osoby oczekujące na rozprawę mają być zatrzymane w areszcie, lecz zwolnienie ich może być uzależnione od gwarancji zapewniających ich stawienie się na rozprawę, w każdej innej fazie postępowania sądowego oraz — w razie potrzeby — w celu wykonania wyroku.

4. Każdy pozbawiony wolności przez aresztowanie lub zatrzymanie ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego orzeczenia przez sąd o legalności zatrzymania i zarządzenia zwolnienia, jeżeli to zatrzymanie okaże się bezprawne.

5. Każdy, kto został bezprawnie aresztowany lub zatrzymany, ma prawo do odszkodowania, którego może dochodzić w drodze sądowej.

Artykuł 10

1. Każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka.

2. a) Osoby oskarżone będą, oprócz wyjątkowych okoliczności, oddzielone od osób skazanych i będą podlegały innemu traktowaniu, odpowiadającemu ich statusowi osób nie skazanych.

b) oskarżeni młodociani będą oddzieleni od dorosłych i możliwie jak najszybciej postawieni przed sądem celem osądzenia.

3. System penitencjarny obejmować będzie traktowanie więźniów, którego zasadniczym celem będzie ich poprawa i rehabilitacja społeczna. Przestępcy młodociani będą oddzieleni od dorosłych i traktowani stosownie do swego wieku i statusu prawnego.

Artykuł 11

Nikt nie może być pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wywiązania się z zobowiązań umownych.

Artykuł 12

1. Każdy człowiek przebywający legalnie na terytorium jakiegokolwiek Państwa będzie miał prawo, w obrębie tego terytorium, do swobody poruszania się i wolności wyboru miejsca zamieszkania.

2. Każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny.

3. Wymienione wyżej prawa nie mogą podlegać żadnym ograniczeniom, z wyjątkiem tych, które są przewidziane przez ustawę, są konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwowego, porządku publicznego, zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych i są zgodne z pozostałymi prawami uznanymi w niniejszym Pakcie.

4. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony prawa wjazdu do swego własnego kraju.

Artykuł 13

Cudzoziemiec przebywający legalnie na terytorium Państwa Strony niniejszego Paktu może być z niego wydany jedynie w wykonaniu decyzji podjętej zgodnie z ustawą i będzie miał prawo, jeżeli ważne względy bezpieczeństwa państwowego nie przemawiają przeciw temu, przedłożyć argumenty przeciwko swemu wydaleniu oraz domagać się ponownego zbadania swej sprawy przez właściwe władze albo osobę lub osoby specjalnie przez te władze wyznaczone i być przed nimi w tym celu reprezentowanym.

Artykuł 14

1. Wszyscy ludzie są równi przed sądami i trybunałami. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych bądź co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych. Prasa i publiczność mogą być wykluczone z całości lub części rozprawy sądowej ze względu na moralność, porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w demokratycznym społeczeństwie albo jeżeli interes życia prywatnego stron tego wymaga, albo w stopniu, w jakim sąd uzna to za bezwzględnie konieczne w szczególnych okolicznościach, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom sprawiedliwości; jednakże każde orzeczenie sądu wydane w jakiegokolwiek sprawie karnej lub cywilnej będzie publicznie ogłoszone, z wyjątkiem przypadków, gdy wymaga tego interes młodocianych lub gdy sprawa dotyczy sporów małżeńskich albo opieki nad dziećmi.

2. Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo być uważana za niewinną aż do udowodnienia jej winy zgodnie z ustawą.

3. Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo, na zasadach pełnej równości, co najmniej do następujących gwarancji:

a) otrzymania niezwłocznie szczegółowej informacji w języku dla niej zrozumiałym o rodzaju i przyczynie oskarżenia;

b) dysponowania odpowiednim czasem i możliwościami w celu przygotowania obrony i porozumienia się z obrońcą przez siebie wybranym;

c) rozprawy bez nieuzasadnionej zwłoki;

d) obecności na rozprawie, bronięcia się osobiście lub przez obrońcę przez siebie wybranego; do otrzymania informacji, jeżeli nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego prawa oraz posiadania obrońcy wyznaczonego dla niej w każdym przypadku, kiedy interesy sprawiedliwości tego wymagają, bez ponoszenia kosztów obrony w przypadkach, kiedy oskarżony nie posiada dostatecznych środków na ich pokrycie;

e) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia i zapewnienia obecności i przesłuchania świadków obrony na tych samych warunkach, co świadków oskarżenia;

f) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli oskarżony nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie;

g) nieprzymuszania do zeznawania przeciwko sobie lub do przyznania się do winy.

4. W stosunku do młodocianych postępowanie powinno brać pod uwagę ich wiek oraz potrzebę wpływania na ich redukcję.

5. Każda osoba skazana za przestępstwo ma prawo odwołania się do sądu wyższej instancji w celu ponownego rozpatrzenia orzeczenia o winie i karze zgodnie z ustawą.

6. Jeżeli prawomocne orzeczenie skazujące zostało następnie uchylone lub nastąpiło utaskawienie na podstawie nowych lub nowo ujawnionych faktów, które niezbitnie wykazały, że zaszła omyłka sądowa, wówczas osobie, która poniosła karę w wyniku takiego skazania, będzie przyznane odszkodowanie zgodnie z ustawą, chyba że zostanie udowodnione, iż osoba ta ponosi całkowicie lub częściowo winę za nieujawnienie w porę nieznanego faktu.

7. Nikt nie może być ponownie ścigany lub karany za przestępstwo, za które już raz został prawomocnie skazany lub uniewinniony zgodnie z ustawą i procedurą karną danego kraju.

Artykuł 15

1. Nikt nie może być skazany za czyn lub zaniechanie, które w myśl prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowiły przestępstwa w chwili ich popełnienia. Nie może być również zastosowana kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w chwili popełnienia przestępstwa. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego korzystać.

2. Nic w niniejszym artykule nie ogranicza sądenia i karania jakiegokolwiek osoby za jakikolwiek czyn lub zaniechanie, które w chwili ich popełnienia stanowiły przestępstwo w myśl ogólnych zasad prawa uznanych przez społeczność międzynarodową.

Artykuł 16

Każdy ma prawo do uznawania wszędzie jego podmiotowości prawnej.

Artykuł 17

1. Nikt nie może być narażony na samowolną lub bezprawną ingerencję w jego życie prywatne, rodzinne, dom czy korespondencję ani też na bezprawne zamachy na jego cześć i dobre imię.

2. Każdy ma prawo do ochrony prawnej przed tego rodzaju ingerencjami i zamachami.

Artykuł 18

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. Prawo to obejmuje wolność posiadania lub przyjmowania wyznania lub przekonań według własnego wyboru oraz do uzewnętrzniania indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie.

2. Nikt nie może podlegać przymusowi, który stanowiłby zamach na jego wolność posiadania lub przyjmowania wyznania albo przekonań według własnego wyboru.

3. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i są konieczne dla ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób.

4. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniami.

Artykuł 19

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania bez przeszkód własnych poglądów.

2. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego wyrażania opinii; prawo to obejmuje swobodę poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania wszelkich informacji i poglądów, bez względu na granice państwowe, ustnie, pismem lub drukiem, w postaci dzieła sztuki bądź w jakikolwiek inny sposób według własnego wyboru.

3. Realizacja praw przewidzianych w ustępie 2 niniejszego artykułu pociąga za sobą specjalne obowiązki i specjalną odpowiedzialność. Może ona w konsekwencji podlegać pewnym ograniczeniom, które powinny być jednak wyraźnie przewidziane przez ustawę i które są niezbędne w celu:

- a) poszanowania praw i dobrego imienia innych;
- b) ochrony bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego albo zdrowia lub moralności publicznej.

Artykuł 20

1. Wszelka propaganda wojenna powinna być ustawowo zakazana.

2. Popieranie w jakikolwiek sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu, powinno być ustawowo zakazane.

Artykuł 21

Uznaje się prawo do spokojnego zgromadzania się. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż ustalone zgodnie z ustawą i konieczne w

demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych osób.

Artykuł 22

1. Każdy ma prawo do swobodnego stowarzyszania się z innymi, włącznie z prawem do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych w celu ochrony swych interesów.

2. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż przewidziane przez ustawę i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych osób. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w nałożeniu ograniczeń zgodnych z ustawą na wykonywanie tego prawa przez członków sił zbrojnych i policji.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie uprawnia Państw Stron Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy z 1948 r. dotyczącej wolności związkowej i ochrony praw związkowych do podejmowania kroków ustawodawczych lub stosowania prawa w sposób, który naruszałby gwarancje przewidziane w tej Konwencji.

Artykuł 23

1. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa.

2. Uznaje się prawo mężczyzn i kobiet w wieku małżeńskim do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny.

3. Żaden związek małżeński nie może być zawarty bez swobodnie wyrażonej i pełnej zgody przyszłych małżonków.

4. Państwa Strony niniejszego Paktu podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia równych praw i obowiązków małżonków w odniesieniu do zawarcia małżeństwa, podczas jego trwania i przy jego rozwiązaniu. W przypadku rozwiązania małżeństwa należy podjąć środki w celu zapewnienia dzieciom niezbędnej ochrony.

Artykuł 24

1. Każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową lub urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i Państwa.

2. Każde dziecko powinno być zarejestrowane niezwłocznie po urodzeniu i posiadać nazwisko.

3. Każde dziecko ma prawo do nabycia obywatelstwa.

Artykuł 25

Każdy obywatel ma prawo i możliwości, bez żadnej dyskryminacji, o której mowa w artykule 2, i bez nieuzasadnionych ograniczeń:

a) uczestniczenia w kierowaniu sprawami publicznymi bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli;

b) korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach, przeprowadzanych okresowo, opartych na głosowaniu powszechnym, równym i tajnym, gwarantujących wyborcom swobodne wyrażenie woli;

c) dostępu do służby publicznej w swoim kraju na ogólnych zasadach równości.

Artykuł 26

Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez żadnej dyskryminacji do jednakowej ochrony prawnej. Jakakolwiek dyskryminacja w tym zakresie powinna być ustawowo zakazana oraz powinna być zagwarantowana przez ustawę równa dla wszystkich i skuteczna ochrona przed dyskryminacją z takich względów, jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiegokolwiek inne okoliczności.

Artykuł 27

W Państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe, osoby należące do tych mniejszości nie mogą być pozbawione prawa do własnego życia kulturalnego, wyznawania i praktykowania własnej religii oraz posługiwania się własnym językiem wraz z innymi członkami danej grupy.

CZĘŚĆ IV

Artykuł 28

1. Powołuje się Komitet Praw Człowieka (zwany dalej w niniejszym Pakcie „Komitetem”). Składa się on z osiemnastu członków i sprawuje funkcje wymienione poniżej.

2. Komitet składa się z obywateli Państw Stron niniejszego Paktu, którzy powinni być ludźmi o wysokim poziomie moralnym i uznanej kompetencji w dziedzinie praw człowieka, przy czym należy uwzględnić celowość udziału pewnej liczby osób o doświadczeniu prawniczym.

3. Członkowie Komitetu są wybierani i pełnią swe funkcje we własnym imieniu.

Artykuł 29

1. Członkowie Komitetu są wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób odpowiadających wymogom określonym w artykule 28, które zostaną w tym celu zgłoszone przez Państwa Strony niniejszego Paktu.

2. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu może zgłosić najwyżej dwie osoby. Osoby te powinny być obywatelami Państwa zgłaszającego.

3. Ta sama osoba może być zgłoszona ponownie.

Artykuł 30

1. Pierwsze wybory odbędą się nie później niż w sześć miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszego Paktu.

2. Co najmniej na cztery miesiące przed terminem każdego wyborów do Komitetu, z wyjątkiem wyborów mających na celu obsadzenie wakatu ogłoszonego zgodnie z artykułem 34, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych skieruje do Państw Stron niniejszego Paktu pisemne zaproszenie do zgłoszenia kandydatów na członków Komitetu w ciągu trzech miesięcy.

3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych sporządza alfabetyczną listę wszystkich zgłoszonych w ten sposób kandydatów, ze wskazaniem Państw, które ich zgłosiły, i przedkłada ją Państwom Stronom niniejszego Paktu nie później niż na miesiąc przed terminem każdego wyborów.

4. Wybory członków Komitetu odbywają się na posiedzeniu Państw Stron niniejszego Paktu, zwołanym przez

Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w siedzibie Organizacji. Na posiedzeniu tym, dla którego quorum wynosi dwie trzecie Państw Stron niniejszego Paktu, za wybranych uznani zostaną ci kandydaci, którzy otrzymają największą liczbę głosów i bezwzględnie większość głosów przedstawicieli Państw Stron obecnych i głosujących.

Artykuł 31

1. W skład Komitetu nie może wejść więcej niż jeden obywatel tego samego Państwa.

2. W wyborach do Komitetu uwzględniona będzie zasada sprawiedliwego podziału geograficznego i reprezentacji różnych form cywilizacji, jak również podstawowych systemów prawnych.

Artykuł 32

1. Członkowie Komitetu wybierani są na okres czterech lat. Mogą oni być ponownie wybrani, jeżeli ich kandydatury zostaną ponownie zgłoszone. Jednakże mandat dziewięciu spośród członków Komitetu wybranych w pierwszych wyborach wygasa po upływie dwóch lat; niezwłocznie po pierwszych wyborach nazwiska tych dziewięciu członków Komitetu zostaną wybrane drogą losowania przez przewodniczącego posiedzenia, o którym mowa w artykule 30 ustęp 4.

2. Po wygaśnięciu mandatu wybory zostaną przeprowadzone zgodnie z postanowieniami poprzednich artykułów niniejszej części Paktu.

Artykuł 33

1. Jeżeli według jednomyślnej opinii pozostałych członków jeden z członków Komitetu przestał wykonywać swe funkcje z jakiegokolwiek innej przyczyny niż czasowa nieobecność, Przewodniczący Komitetu zawiadomi o tym Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który ogłosi wakat w składzie Komitetu.

2. W przypadku śmierci lub rezygnacji jednego z członków Komitetu Przewodniczący niezwłocznie zawiadomi Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który ogłosi wakat od dnia śmierci lub od dnia, od którego rezygnacja pociąga za sobą skutki prawne.

Artykuł 34

1. W przypadku ogłoszenia wakatu zgodnie z artykułem 33 oraz jeżeli mandat członka, który ma być zastąpiony, nie wygasa w ciągu sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia wakatu, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi o tym wszystkie Państwa Strony niniejszego Paktu, które mogą w ciągu dwóch miesięcy zgłosić zgodnie z artykułem 29 kandydatów w celu wypełnienia wakatu.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych sporządzi listę alfabetyczną osób w ten sposób zgłoszonych i przedłoży ją Państwom Stronom niniejszego Paktu. Następnie zostaną przeprowadzone wybory w celu obsadzenia wakującego miejsca, zgodnie z odpowiednimi postanowieniami tej części niniejszego Paktu.

3. Członek Komitetu wybrany w celu wypełnienia wakatu ogłoszonego zgodnie z artykułem 33 będzie piastował swe funkcje przez okres, jaki pozostał do czasu wygaśnięcia kadencji członka, którego miejsce stało się wakujące w Komitecie zgodnie z postanowieniami wymienionego artykułu.

Artykuł 35

Członkowie Komitetu otrzymują, za zgodą Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, wyznaczenie z funduszy Organizacji Narodów Zjednoczonych na zasadach i warunkach, jakie ustali Zgromadzenie Ogólne, uwzględniając wagę zadań Komitetu.

Artykuł 36

Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewni niezbędny personel i środki materialne konieczne do efektywnego wykonywania funkcji Komitetu przewidzianych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 37

1. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zwoła pierwsze posiedzenie Komitetu w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Po pierwszym posiedzeniu Komitet zbiera się w każdym przypadku przewidzianym w jego regulaminie.

3. Komitet zbiera się normalnie w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych lub w Biurze Organizacji Narodów Zjednoczonych w Genewie.

Artykuł 38

Każdy z członków Komitetu przed objęciem swych funkcji składa na posiedzeniu otwartym Komitetu uroczyste oświadczenie, iż będzie wykonywał swe obowiązki w sposób bezstronny i sumienny.

Artykuł 39

1. Komitet wybiera swoje biuro na okres dwóch lat. Członkowie biura mogą być ponownie wybrani.

2. Komitet ustali swój regulamin, który będzie zawierał m.in. następujące postanowienia:

- a) 12 członków stanowi quorum,
- b) decyzje Komitetu są podejmowane większością głosów obecnych członków.

Artykuł 40

1. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do przedkładania sprawozdań na temat środków przedsięwziętych przez nie w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie oraz postępu dokonanego w dziedzinie korzystania z tych praw:

- a) w ciągu roku od dnia wejścia w życie niniejszego Paktu dla tych Państw Stron,
- b) następnie na każde wezwanie Komitetu.

2. Wszystkie sprawozdania zostaną przedłożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaże je Komitetowi do rozpatrzenia. Sprawozdania powinny wskazywać czynniki i trudności — o ile takie istnieją — wpływające na realizację niniejszego Paktu.

3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych może w porozumieniu z Komitetem przekazać organizacjom wyspecjalizowanym kopie tych części sprawozdań, które mogą dotyczyć ich zakresu działalności.

4. Komitet bada sprawozdania przedłożone przez Państwa Strony niniejszego Paktu. Przekazuje on Państwom Stronom swoje sprawozdania wraz z takimi uwagami natury ogólnej, jakie uzna za właściwe. Komitet może

również przekazać te uwagi wraz z kopiami sprawozdań, jakie otrzymał od Państw Stron niniejszego Paktu, Radzie Gospodarczej i Społecznej.

5. Państwa Strony niniejszego Paktu mogą przedłożyć Komitetowi komentarze do uwag, jakie mogą być uczynione zgodnie z ustępem 4 niniejszego artykułu.

Artykuł 41

1. Zgodnie z niniejszym artykułem Państwo Strona niniejszego Paktu może w każdej chwili oświadczyć, że uznaje właściwość Komitetu do przyjmowania i rozważania zawiadomień, w których jedno Państwo Strona twierdzi, że inne Państwo Strona nie wypełnia swych zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu. Zawiadomienia, o których mowa w niniejszym artykule, będą przyjmowane i rozważane tylko w przypadku, gdy zostaną przedłożone przez Państwo Stronę, które złożyło oświadczenie uznające właściwość Komitetu wobec niego. Komitet nie będzie przyjmował żadnych zawiadomień, jeśli będą one dotyczyły Państwa Strony, które nie złożyło takiego oświadczenia. Zawiadomienia przyjęte zgodnie z niniejszym artykułem będą rozpatrywane w trybie następującym:

a) w przypadku gdy jedno z Państw Stron niniejszego Paktu uważa, że inne Państwo Strona nie wykonuje postanowień niniejszego Paktu, może mu ono zwrócić na to uwagę drogą pisemnego zawiadomienia; Państwo otrzymujące zawiadomienie dostarczy w ciągu trzech miesięcy od dnia jego otrzymania Państwu, które je przesłało, wyjaśnienie lub inne oświadczenie na piśmie naświetlające sprawę, które powinno zawierać w stopniu, w jakim to jest możliwe i celowe, informacje dotyczące wewnętrznej procedury oraz środków odwoławczych już zastosowanych, będących w toku stosowania lub dostępnych w tej sprawie;

b) jeżeli sprawa nie zostanie rozstrzygnięta ku zadowoleniu obu zainteresowanych Państw Stron w ciągu sześciu miesięcy od dnia otrzymania przez Państwo otrzymujące pierwszego zawiadomienia, każde z tych Państw będzie miało prawo skierować sprawę do Komitetu przez zawiadomienie Komitetu oraz drugiego Państwa;

c) Komitet rozpatruje przekazaną mu sprawę tylko po upewnieniu się, że dostępne wewnętrzne środki odwoławcze zostały zastosowane i wyczerpane w tej sprawie zgodnie z ogólnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego; zasada ta nie ma zastosowania w przypadkach nieuzasadnionej zwłoki w przeprowadzeniu postępowania odwoławczego;

d) Komitet rozpatruje zawiadomienia, o których mowa w niniejszym artykule, na posiedzeniach przy drzwiach zamkniętych;

e) z zastrzeżeniem postanowień punktu c) Komitet powinien udostępnić zainteresowanym Państwom Stronom swe dobre usługi, dążąc do polubownego rozstrzygnięcia sprawy w oparciu o poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności uznanych w niniejszym Pakcie;

f) w każdej przekazanej mu sprawie Komitet może zwrócić się do wspomnianych w punkcie b) zainteresowanych Państw Stron o dostarczenie mu wszelkich informacji dotyczących danej sprawy;

g) zainteresowane Państwa Strony wspomniane w punkcie b) mają prawo być reprezentowane podczas rozpatrywania sprawy przez Komitet oraz składać uwagi ustnie lub pisemnie bądź w obu formach;

h) Komitet powinien w ciągu dwunastu miesięcy od dnia otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w punkcie b), przedłożyć sprawozdanie;

- i) jeżeli zostało osiągnięte rozstrzygnięcie zgodnie z postanowieniami punktu e), Komitet ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów i osiągniętego rozstrzygnięcia;
- ii) jeżeli nie zostało osiągnięte rozstrzygnięcie zgodnie z postanowieniem punktu e), Komitet ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów; pisemne uwagi Państw Stron oraz protokół zawierający uwagi ustne, poczynione przez zainteresowane Państwa Strony, zostaną załączone do sprawozdania.

W każdej sprawie sprawozdanie powinno być przekazane zainteresowanym Państwom Stronom.

2. Postanowienia niniejszego artykułu wejdą w życie z chwilą złożenia oświadczenia, o którym mowa w ustępie 1, przez dziesięć Państw Stron niniejszego Paktu. Oświadczenia takie powinny być złożone przez Państwa Strony Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaze ich kopie innym Państwom Stronom. Oświadczenie może zostać w każdej chwili wycofane w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego. Wycofanie takie nie przeszkadza w rozpatrzeniu sprawy będącej przedmiotem zawiadomienia już przekazanego zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu; po otrzymaniu przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych notyfikacji o wycofaniu oświadczenia nie będą przyjmowane dalsze zawiadomienia od jakichkolwiek Państw Stron, chyba że zainteresowane Państwo Strona złożyło ponowne oświadczenie.

Artykuł 42

1. a) Jeżeli sprawa przedłożona Komitetowi zgodnie z artykułem 41 nie zostanie rozstrzygnięta ku zadowoleniu zainteresowanych Państw Stron, Komitet może, po uprzednim uzyskaniu zgody zainteresowanych Państw Stron, powołać Komisję Pojedynczą ad hoc (zwaną dalej „Komisją”); Komisja świadczy swe dobre usługi zainteresowanym Państwom Stronom w celu polubownego rozstrzygnięcia sprawy w oparciu o poszanowanie niniejszego Paktu;

b) Komisja składa się z pięciu osób wyznaczonych zgodnie z porozumieniem pomiędzy zainteresowanymi Państwami Stronami; jeżeli zainteresowane Państwa Strony nie osiągną w ciągu trzech miesięcy porozumienia odnośnie do części lub całości składu Komisji, wówczas ci członkowie Komisji, co do których nie osiągnięto porozumienia, zostaną wybrani w tajnym głosowaniu większością dwóch trzecich głosów członków Komitetu spośród nich samych.

2. Członkowie Komisji pełnią swe funkcje w imieniu własnym. Nie mogą oni być obywatelami zainteresowanych Państw Stron ani obywatelami Państwa nie będącego Stroną niniejszego Paktu, ani też obywatelami Państwa Strony, które nie złożyło oświadczenia przewidzianego w artykule 41.

3. Komisja wybiera swego Przewodniczącego oraz przyjmuje własny regulamin.

4. Posiedzenia Komisji odbywają się normalnie w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych lub w Biurze Organizacji Narodów Zjednoczonych w Genewie. Mogą one jednak odbywać się w innych dogodnych miejscach, które Komisja ustali w porozumieniu z Sekretarzem Generalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych i zainteresowanymi Państwami Stronami.

5. Sekretariat powołany zgodnie z artykułem 36 obsługuje również komisje powołane na podstawie niniejszego artykułu.

6. Informacje otrzymane i rozpatrzone przez Komitet powinny być udostępnione Komisji, która może wezwać zainteresowane Państwa Strony do dostarczenia wszelkich innych uzupełniających informacji dotyczących danej sprawy.

7. Po rozpatrzeniu sprawy we wszystkich jej aspektach, lecz w każdym razie nie później niż w dwanaście miesięcy od dnia przedłożenia jej tej sprawy, Komisja przedstawia sprawozdanie Przewodniczącemu Komitetu celem przekazania go zainteresowanym Państwom Stronom:

a) jeżeli Komisja nie jest w stanie zakończyć rozpatrywania sprawy w ciągu dwunastu miesięcy, ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia stanu rozpatrywania sprawy;

b) jeżeli zostało osiągnięte polubowne rozstrzygnięcie sprawy w oparciu o poszanowanie praw człowieka, uznanych w niniejszym Pakcie, Komisja ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów i osiągniętego rozstrzygnięcia;

c) jeżeli rozstrzygnięcie w myśl punktu b) nie zostanie osiągnięte, sprawozdanie Komisji powinno zawierać ustalenia we wszystkich kwestiach faktycznych dotyczących sporu między zainteresowanymi Państwami Stronami, a także pogląd Komisji odnośnie do możliwości osiągnięcia polubownego rozstrzygnięcia sprawy. Sprawozdanie powinno również zawierać uwagi pisemne oraz protokół uwag ustnych poczynionych przez zainteresowane Państwa Strony;

d) jeżeli Komisja przedłoży sprawozdanie zgodnie z punktem c), zainteresowane Państwa Strony zawiadomią, w ciągu trzech miesięcy od dnia otrzymania tego sprawozdania, Przewodniczącego Komitetu, czy akceptują treść sprawozdania Komisji.

8. Postanowienia niniejszego artykułu nie ograniczają obowiązków Komitetu przewidzianych w artykule 41.

9. Zainteresowane Państwa Strony pokryją w równym stopniu wszelkie wydatki członków Komisji zgodnie z preliminarzem, który zostanie sporządzony przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

10. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych jest upoważniony do pokrycia — w razie potrzeby — wydatków członków Komisji, zanim zainteresowane Państwa Strony dokonają ich zwrotu zgodnie z ustępem 9 niniejszego artykułu.

Artykuł 43

Członkowie Komitetu i Komisji Pojedynczej ad hoc, wyznaczeni zgodnie z postanowieniami artykułu 41, korzystają z ułatwień, przywilejów i immunitetów, jakie przysługują ekspertom działającym z ramienia Organizacji Narodów Zjednoczonych, zgodnie z postanowieniami odpowiednich rozdziałów Konwencji dotyczącej przywilejów i immunitetów Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 44

Postanowienia dotyczące wykonania niniejszego Paktu stosuje się bez uszczerbku dla sposobów postępowania w dziedzinie praw człowieka określonych przez — lub na podstawie aktów konstytucyjnych i konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych oraz nie stanowią przeszkody w stosowaniu przez Państwa Strony niniejszego Paktu innych sposobów załatwiania sporów, zgodnie z ogólnymi bądź szczególnymi porozumieniami międzynarodowymi, obowiązującymi w stosunkach między nimi.

Artykuł 45

Komitet przedkłada Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, za pośrednictwem Rady Gospodarczej i Społecznej, roczne sprawozdania ze swej działalności.

Artykuł 46

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych i statutów organizacji wyspecjalizowanych, określających odpowiednie obowiązki różnych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych odnośnie do spraw, których dotyczy niniejszy Pakt.

Artykuł 47

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające przyrodzone prawo wszystkich narodów do pełnego i swobodnego posiadania i użytkowania ich bogactw i zasobów naturalnych.

CZĘŚĆ VI

Artykuł 48

1. Niniejszy Pakt jest otwarty do podpisu dla wszystkich Państw członków Organizacji Narodów Zjednoczonych lub członków jakiegokolwiek organizacji wyspecjalizowanej, a także dla wszystkich Państw stron Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości oraz wszystkich innych Państw zaproszonych przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych do stania się Stroną niniejszego Paktu.

2. Niniejszy Pakt podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Niniejszy Pakt jest otwarty do przystąpienia dla wszystkich Państw, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu.

4. Przystąpienia dokonuje się przez złożenie dokumentu przystąpienia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

5. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi wszystkie Państwa, które podpisały niniejszy Pakt lub do niego przystąpiły, o złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 49

1. Niniejszy Pakt wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych trzydziestego piątego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

2. W stosunku do każdego Państwa, które ratyfikuje

Na dowód czego niżej podpisani, należycie w tym celu otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia

niniejszy Pakt lub do niego przystąpi po złożeniu trzydziestego piątego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, wchodzi on w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia przez to Państwo dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 50

Postanowienia niniejszego Paktu rozciągają się na wszystkie części Państw federalnych bez jakichkolwiek ograniczeń lub wyjątków.

Artykuł 51

1. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu może zaproponować poprawkę i zgłosić ją Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny przekaze następnie każdą zaproponowaną poprawkę Państwom Stronom niniejszego Paktu z prośbą o zawiadomienie go, czy wypowiadają się za zwołaniem konferencji Państw Stron w celu rozważenia i przegłosowania propozycji. Jeżeli przynajmniej jedna trzecia Państw Stron wypowie się za zwołaniem takiej konferencji, Sekretarz Generalny zwoła ją pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta na konferencji większością głosów Państw Stron obecnych i głosujących zostanie przedłożona Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych do zatwierdzenia.

2. Poprawki wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych i przyjęciu przez dwie trzecie Państw Stron niniejszego Paktu zgodnie z ich procedurą konstytucyjną.

3. Poprawki po wejściu w życie wiążą te Państwa Strony, które je przyjęły, podczas gdy inne Państwa Strony są nadal związane postanowieniami niniejszego Paktu oraz poprawkami, które przyjęły uprzednio.

Artykuł 52

Niezależnie od notyfikacji, dokonanych zgodnie z artykułem 48 ustęp 5, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi wszystkie Państwa, o których mowa w ustępie 1 wymienionego artykułu, o:

a) podpisach, ratyfikacjach i przystąpieniach zgodnie z artykułem 48;

b) dacie wejścia w życie niniejszego Paktu zgodnie z artykułem 49 i dacie wejścia w życie poprawek zgodnie z artykułem 51.

Artykuł 53

1. Niniejszy Pakt, którego teksty angielski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaze uwierzytelnione kopie niniejszego Paktu wszystkim Państwom, o których mowa w artykule 48.

upoważnieni przez swoje Rządy, podpisali niniejszy Pakt, 1966 roku.

INTERNATIONAL COVENANT ON CIVIL AND POLITICAL RIGHTS

The States Parties to the present Covenant,

Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,

Recognizing that these rights derive from the inherent dignity of the human person,

Recognizing that, in accordance with the Universal Declaration of Human Rights, the ideal of free human beings enjoying civil and political freedom and freedom from fear and want can only be achieved if conditions are created whereby everyone may enjoy his civil and political rights, as well as his economic, social and cultural rights,

Considering the obligation of States under the Charter of the United Nations to promote universal respect for, and observance of, human rights and freedoms,

Realizing that the individual, having duties to other individuals and to the community to which he belongs, is under a responsibility to strive for the promotion and observance of the rights recognized in the present Covenant,

Agree upon the following articles:

PART I

Article 1

1. All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.
2. All peoples may, for their own ends, freely dispose of their natural wealth and resources without prejudice to any obligations arising out of international economic co-operation, based upon the principle of mutual benefit, and international law. In no case may a people be deprived of its own means of subsistence.

3. The States Parties to the present Covenant, including those having responsibility for the administration of Non-Self-Governing and Trust Territories, shall promote the realization of the right of self-determination, and shall respect that right, in conformity with the provisions of the Charter of the United Nations.

PART II

Article 2

1. Each State Party to the present Covenant undertakes to respect and to ensure to all individuals within its territory and subject to its jurisdiction the rights recognized in the present Covenant, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

2. Where not already provided for by existing legislative or other measures, each State Party to the present Covenant undertakes to take the necessary steps, in accordance with its constitutional processes and with the provisions of the present Covenant, to adopt such legislative or other measures as may be necessary to give effect to the rights recognized in the present Covenant.

3. Each State Party to the present Covenant undertakes:

(a) To ensure that any person whose rights or freedoms as herein recognized are violated shall have an effective remedy, notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity;

(b) To ensure that any person claiming such a remedy shall have his right thereto determined by competent judicial, administrative or legislative authorities, or by any other competent authority provided for by the legal system of the State, and to develop the possibilities of judicial remedy;

(c) To ensure that the competent authorities shall enforce such remedies when granted.

Article 3

The States Parties to the present Covenant undertake to ensure the equal right of men and women to the enjoyment of all civil and political rights set forth in the present Covenant.

Article 4

1. In time of public emergency which threatens the life of the nation and the existence of which is officially proclaimed, the States Parties to the present Covenant may take measures derogating from their obligations under the present Covenant to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with their other obligations under international law and do not involve discrimination solely on the ground of race, colour, sex, language, religion or social origin.

2. No derogation from articles 6, 7, 8 (paragraphs 1 and 2), 11, 15, 16 and 18 may be made under this provision.

3. Any State Party to the present Covenant availing itself of the right of derogation shall immediately inform the other States Parties to the present Covenant, through the intermediary of the Secretary-General of the United Nations, of the provisions from which it has derogated and of the reasons by which it was actuated. A further communication shall be made, through the same intermediary, on the date on which it terminates such derogation.

Article 5

1. Nothing in the present Covenant may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms recognized herein or at their limitation to a greater extent than is provided for in the present Covenant.

2. There shall be no restriction upon or derogation from any of the fundamental human rights recognized or existing in any State Party to the present Covenant pursuant to law, conventions, regulations or custom on the pretext that the present Covenant does not recognize such rights or that it recognizes them to a lesser extent.

PART III

Article 6

1. Every human being has the inherent right to life. This right shall be protected by law. No one shall be arbitrarily deprived of his life.

2. In countries which have not abolished the death penalty, sentence of death may be imposed only for the most serious crimes in accordance with the law in force at the time of the commission of the crime and not contrary to the provisions of the present Covenant and to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. This penalty can only be carried out pursuant to a final judgement rendered by a competent court.

3. When deprivation of life constitutes the crime of genocide, it is understood that nothing in this article shall authorize any State Party to the present Covenant to derogate in any way from any obligation assumed under the provisions of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.

4. Anyone sentenced to death shall have the right to seek pardon or commutation of the sentence. Amnesty, pardon or commutation of the sentence of death may be granted in all cases.

5. Sentence of death shall not be imposed for crimes committed by persons below eighteen years of age and shall not be carried out on pregnant women.

6. Nothing in this article shall be invoked to delay or to prevent the abolition of capital punishment by any State Party to the present Covenant.

Article 7

No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his free consent to medical or scientific experimentation.

Article 8

1. No one shall be held in slavery; slavery and the slave-trade in all their forms shall be prohibited.

2. No one shall be held in servitude.

3. (a) No one shall be required to perform forced or compulsory labour;

(b) Paragraph 3 (a) shall not be held to preclude, in countries where imprisonment with hard labour may be imposed as a punishment for a crime, the performance of hard labour in pursuance of a sentence to such punishment by a competent court;

(c) For the purpose of this paragraph the term "forced or compulsory labour" shall not include:

(i) Any work or service, not referred to in sub-paragraph (b), normally required of a person who is under detention in consequence of a lawful order of a court, or of a person during conditional release from such detention;

(ii) Any service of a military character and, in countries where conscientious objection is recognized, any national service required by law of conscientious objectors;

(iii) Any service exacted in cases of emergency or calamity threatening the life or well-being of the community;

(iv) Any work or service which forms part of normal civil obligations.

Article 9

1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention. No one shall be deprived of his

liberty except on such grounds and in accordance with such procedure as are established by law.

2. Anyone who is arrested shall be informed, at the time of arrest, of the reasons for his arrest and shall be promptly informed of any charges against him.

3. Anyone arrested or detained on a criminal charge shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release. It shall not be the general rule that persons awaiting trial shall be detained in custody, but release may be subject to guarantees to appear for trial, at any other stage of the judicial proceedings, and, should occasion arise, for execution of the judgement.

4. Anyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings before a court, in order that that court may decide without delay on the lawfulness of his detention and order his release if the detention is not lawful.

5. Anyone who has been the victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation.

Article 10

1. All persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person.

2. (a) Accused persons shall, save in exceptional circumstances, be segregated from convicted persons and shall be subject to separate treatment appropriate to their status as unconvicted persons;

(b) Accused juvenile persons shall be separated from adults and brought as speedily as possible for adjudication.

3. The penitentiary system shall comprise treatment of prisoners the essential aim of which shall be their reformation and social rehabilitation. Juvenile offenders shall be segregated from adults and be accorded treatment appropriate to their age and legal status.

Article 11

No one shall be imprisoned merely on the ground of inability to fulfil a contractual obligation.

Article 12

1. Everyone lawfully within the territory of a State shall, within that territory, have the right to liberty of movement and freedom to choose his residence.

2. Everyone shall be free to leave any country, including his own.

3. The above-mentioned rights shall not be subject to any restrictions except those which are provided by law, are necessary to protect national security, public order (ordre public), public health or morals or the rights and freedoms of others, and are consistent with the other rights recognized in the present Covenant.

4. No one shall be arbitrarily deprived of the right to enter his own country.

Article 13

An alien lawfully in the territory of a State Party to the present Covenant may be expelled therefrom only in pursuance of a decision reached in accordance with law and shall, except where compelling reasons of national security otherwise require, be allowed to submit the reasons against his expulsion and to have his case reviewed by, and be represented for the purpose before, the competent authority or a person or persons especially designated by the competent authority.

Article 14

1. All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a

competent, independent and impartial tribunal established by law. The Press and the public may be excluded from all or part of a trial for reasons of morals, public order (ordre public) or national security in a democratic society, or when the interest of the private lives of the parties so requires, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice; but any judgement rendered in a criminal case or in a suit at law shall be made public except where the interest of juvenile persons otherwise requires or the proceedings concern matrimonial disputes or the guardianship of children.

2. Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

3. In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality:

(a) To be informed promptly and in detail in a language which he understands of the nature and cause of the charge against him;

(b) To have adequate time and facilities for the preparation of his defence and to communicate with counsel of his own choosing;

(c) To be tried without undue delay;

(d) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it;

(e) To examine, or have examined, the witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;

(f) To have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court;

(g) Not to be compelled to testify against himself or to confess guilt.

4. In the case of juvenile persons, the procedure shall be such as will take account of their age and the desirability of promoting their rehabilitation.

5. Everyone convicted of a crime shall have the right to his conviction and sentence being reviewed by a higher tribunal according to law.

6. When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence and when subsequently his conviction has been reversed or he has been pardoned on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him.

7. No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country.

Article 15

1. No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence, under national or international law, at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time when the criminal offence was committed. If, subsequent to the commission of the offence, provision is made by law for the imposition of a lighter penalty, the offender shall benefit thereby.

2. Nothing in this article shall prejudice the trial and punishment of any person for any act or omission which, at the time when it was committed, was criminal according to the general principles of law recognized by the community of nations.

Article 16

Everyone shall have the right to recognition everywhere as a person before the law.

Article 17

1. No one shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to unlawful attacks on his honour and reputation.
2. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

Article 18

1. Everyone shall have the right to freedom of thought, conscience and religion. This right shall include freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice, and freedom, either individually or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in worship, observance, practice and teaching.
2. No one shall be subject to coercion which would impair his freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice.
3. Freedom to manifest one's religion or beliefs may be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary to protect public safety, order, health, or morals or the fundamental rights and freedoms of others.
4. The States Parties to the present Covenant undertake to have respect for the liberty of parents and, when applicable, legal guardians to ensure the religious and moral education of their children in conformity with their own convictions.

Article 19

1. Everyone shall have the right to hold opinions without interference.
2. Everyone shall have the right to freedom of expression; this right shall include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of his choice.

3. The exercise of the rights provided for in paragraph 2 of this article carries with it special duties and responsibilities. It may therefore be subject to certain restrictions, but these shall only be such as are provided by law and are necessary:

- (a) For respect of the rights or reputations of others;
- (b) For the protection of national security or of public order (ordre public), or of public health or morals.

Article 20

1. Any propaganda for war shall be prohibited by law.
2. Any advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence shall be prohibited by law.

Article 21

The right of peaceful assembly shall be recognized. No restrictions may be placed on the exercise of this right other than those imposed in conformity with the law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, public order (ordre public), the protection of public health or morals or the protection of the rights and freedoms of others.

Article 22

1. Everyone shall have the right to freedom of association with others, including the right to form and join trade unions for the protection of his interests.
2. No restrictions may be placed on the exercise of this right other than those which are prescribed by law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, public order (ordre public), the protection of public health or morals or the protection of the rights and freedoms of others. This article shall not prevent the imposition of lawful restrictions on members of the armed forces and of the police in their exercise of this right.

3. Nothing in this article shall authorize States Parties to the International Labour Organisation Convention of 1948 concerning Freedom of Association and Protection of the Right to Organize to take legislative measures which would prejudice, or to apply the law in such a manner as to prejudice, the guarantees provided for in that Convention.

Article 23

1. The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State.

2. The right of men and women of marriageable age to marry and to found a family shall be recognized.

3. No marriage shall be entered into without the free and full consent of the intending spouses.

4. States Parties to the present Covenant shall take appropriate steps to ensure equality of rights and responsibilities of spouses as to marriage, during marriage and at its dissolution. In the case of dissolution, provision shall be made for the necessary protection of any children.

Article 24

1. Every child shall have, without any discrimination as to race, colour, sex, language, religion, national or social origin, property or birth, the right to such measures of protection as are required by his status as a minor, on the part of his family, society and the State.

2. Every child shall be registered immediately after birth and shall have a name.

3. Every child has the right to acquire a nationality.

Article 25

Every citizen shall have the right and the opportunity, without any of the distinctions mentioned in article 2 and without unreasonable restrictions:

- (a) To take part in the conduct of public affairs, directly or through freely chosen representatives;
- (b) To vote and to be elected at genuine periodic elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret ballot, guaranteeing the free expression of the will of the electors;
- (c) To have access, on general terms of equality, to public service in his country.

Article 26

All persons are equal before the law and are entitled without any discrimination to the equal protection of the law. In this respect, the law shall prohibit any discrimination and guarantee to all persons equal and effective protection against discrimination on any ground such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

Article 27

In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture, to profess and practise their own religion, or to use their own language.

PART IV

Article 28

1. There shall be established a Human Rights Committee (hereafter referred to in the present Covenant as the Committee). It shall consist of eighteen members and shall carry out the functions hereinafter provided.
2. The Committee shall be composed of nationals of the States Parties to the present Covenant who shall be persons of high moral character and recognized competence in the field of human rights, consideration being given to the usefulness of the participation of some persons having legal experience.

3 The members of the Committee shall be elected and shall serve in their personal capacity.

Article 29

1. The members of the Committee shall be elected by secret ballot from a list of persons possessing the qualifications prescribed in article 28 and nominated for the purpose by the States Parties to the present Covenant.

2. Each State Party to the present Covenant may nominate not more than two persons. These persons shall be nationals of the nominating State.

3. A person shall be eligible for renomination.

Article 30

1. The initial election shall be held no later than six months after the date of the entry into force of the present Covenant.

2. At least four months before the date of each election to the Committee, other than an election to fill a vacancy declared in accordance with article 34, the Secretary-General of the United Nations shall address a written invitation to the States Parties to the present Covenant to submit their nominations for membership of the Committee within three months.

3. The Secretary-General of the United Nations shall prepare a list in alphabetical order of all the persons thus nominated, with an indication of the States Parties which have nominated them, and shall submit it to the States Parties to the present Covenant no later than one month before the date of each election.

4. Elections of the members of the Committee shall be held at a meeting of the States Parties to the present Covenant convened by the Secretary-General of the United Nations at the Headquarters of the United Nations. At that meeting, for which two thirds of the States Parties to the present Covenant shall constitute a quorum, the persons elected to the Committee shall be those nominees who obtain the largest number of votes and an absolute majority of the votes of the representatives of States Parties present and voting.

Article 31

1. The Committee may not include more than one national of the same State.
2. In the election of the Committee, consideration shall be given to equitable geographical distribution of membership and to the representation of the different forms of civilization and of the principal legal systems.

Article 32

1. The members of the Committee shall be elected for a term of four years. They shall be eligible for re-election if renominated. However, the terms of nine of the members elected at the first election shall expire at the end of two years; immediately after the first election, the names of these nine members shall be chosen by lot by the Chairman of the meeting referred to in article 30, paragraph 4.
2. Elections at the expiry of office shall be held in accordance with the preceding articles of this part of the present Covenant.

Article 33

1. If, in the unanimous opinion of the other members, a member of the Committee has ceased to carry out his functions for any cause other than absence of a temporary character, the Chairman of the Committee shall notify the Secretary-General of the United Nations, who shall then declare the seat of that member to be vacant.
2. In the event of the death or the resignation of a member of the Committee, the Chairman shall immediately notify the Secretary-General of the United Nations, who shall declare the seat vacant from the date of death or the date on which the resignation takes effect.

Article 34

1. When a vacancy is declared in accordance with article 33 and if the term of office of the member to be replaced does not expire within six months of the

declaration of the vacancy, the Secretary-General of the United Nations shall notify each of the States Parties to the present Covenant, which may within two months submit nominations in accordance with article 29 for the purpose of filling the vacancy.

2. The Secretary-General of the United Nations shall prepare a list in alphabetical order of the persons thus nominated and shall submit it to the States Parties to the present Covenant. The election to fill the vacancy shall then take place in accordance with the relevant provisions of this part of the present Covenant.

3. A member of the Committee elected to fill a vacancy declared in accordance with article 33 shall hold office for the remainder of the term of the member who vacated the seat on the Committee under the provisions of that article.

Article 35

The members of the Committee shall, with the approval of the General Assembly of the United Nations, receive emoluments from United Nations resources on such terms and conditions as the General Assembly may decide, having regard to the importance of the Committee's responsibilities.

Article 36

The Secretary-General of the United Nations shall provide the necessary staff and facilities for the effective performance of the functions of the Committee under the present Covenant.

Article 37

1. The Secretary-General of the United Nations shall convene the initial meeting of the Committee at the Headquarters of the United Nations.

2. After its initial meeting, the Committee shall meet at such times as shall be provided in its rules of procedure.

3. The Committee shall normally meet at the Headquarters of the United Nations or at the United Nations Office at Geneva.

Article 38

Every member of the Committee shall, before taking up his duties, make a solemn declaration in open committee that he will perform his functions impartially and conscientiously.

Article 39

1. The Committee shall elect its officers for a term of two years. They may be re-elected.

2. The Committee shall establish its own rules of procedure, but these rules shall provide, inter alia, that:

- (a) Twelve members shall constitute a quorum;
- (b) Decisions of the Committee shall be made by a majority vote of the members present.

Article 40

1. The States Parties to the present Covenant undertake to submit reports on the measures they have adopted which give effect to the rights recognized herein and on the progress made in the enjoyment of those rights:

- (a) Within one year of the entry into force of the present Covenant for the States Parties concerned;
- (b) Thereafter whenever the Committee so requests.

2. All reports shall be submitted to the Secretary-General of the United Nations, who shall transmit them to the Committee for consideration. Reports shall indicate the factors and difficulties, if any, affecting the implementation of the present Covenant.

3. The Secretary-General of the United Nations may, after consultation with the Committee, transmit to the specialized agencies concerned copies of such parts of the reports as may fall within their field of competence.

4. The Committee shall study the reports submitted by the States Parties to the present Covenant. It shall transmit its reports, and such general comments as it

may consider appropriate, to the States Parties. The Committee may also transmit to the Economic and Social Council these comments along with the copies of the reports it has received from States Parties to the present Covenant.

5. The States Parties to the present Covenant may submit to the Committee observations on any comments that may be made in accordance with paragraph 4 of this article.

Article 41

1. A State Party to the present Covenant may at any time declare under this article that it recognizes the competence of the Committee to receive and consider communications to the effect that a State Party claims that another State Party is not fulfilling its obligations under the present Covenant. Communications under this article may be received and considered only if submitted by a State Party which has made a declaration recognizing in regard to itself the competence of the Committee. No communication shall be received by the Committee if it concerns a State Party which has not made such a declaration. Communications received under this article shall be dealt with in accordance with the following procedure:

(a) If a State Party to the present Covenant considers that another State Party is not giving effect to the provisions of the present Covenant, it may, by written communication, bring the matter to the attention of that State Party. Within three months after the receipt of the communication, the receiving State shall afford the State which sent the communication an explanation or any other statement in writing clarifying the matter, which should include, to the extent possible and pertinent, reference to domestic procedures and remedies taken, pending, or available in the matter.

(b) If the matter is not adjusted to the satisfaction of both States Parties concerned within six months after the receipt by the receiving State of the initial communication, either State shall have the right to refer the matter to the Committee, by notice given to the Committee and to the other State.

(c) The Committee shall deal with a matter referred to it only after it has ascertained that all available domestic remedies have been invoked and exhausted in the matter, in conformity with the generally recognized principles of international law. This shall not be the rule where the application of the remedies is unreasonably prolonged.

(d) The Committee shall hold closed meetings when examining communications under this article.

(e) Subject to the provisions of sub-paragraph (c), the Committee shall make available its good offices to the States Parties concerned with a view to a friendly solution of the matter on the basis of respect for human rights and fundamental freedoms as recognized in the present Covenant.

(f) In any matter referred to it, the Committee may call upon the States Parties concerned, referred to in sub-paragraph (b), to supply any relevant information.

(g) The States Parties concerned, referred to in sub-paragraph (b), shall have the right to be represented when the matter is being considered in the Committee and to make submissions orally and/or in writing.

(h) The Committee shall, within twelve months after the date of receipt of notice under sub-paragraph (b), submit a report:

- (i) If a solution within the terms of sub-paragraph (e) is reached, the Committee shall confine its report to a brief statement of the facts and of the solution reached;
- (ii) If a solution within the terms of sub-paragraph (e) is not reached, the Committee shall confine its report to a brief statement of the facts; the written submissions and record of the oral submissions made by the States Parties concerned shall be attached to the report.

In every matter, the report shall be communicated to the States Parties concerned.

2. The provisions of this article shall come into force when ten States Parties to the present Covenant have made declarations under paragraph 1 of this article.

Such declarations shall be deposited by the States Parties with the Secretary-General of the United Nations, who shall transmit copies thereof to the other States Parties. A declaration may be withdrawn at any time by notification to the Secretary-General. Such a withdrawal shall not prejudice the consideration of any matter which is the subject of a communication already transmitted under this article; no further communication by any State Party shall be received after the notification of withdrawal of the declaration has been received by the Secretary-General, unless the State Party concerned has made a new declaration.

Article 42

1. (a) If a matter referred to the Committee in accordance with article 41 is not resolved to the satisfaction of the States Parties concerned, the Committee may, with the prior consent of the States Parties concerned, appoint an ad hoc Conciliation Commission (hereinafter referred to as the Commission). The good offices of the Commission shall be made available to the States Parties concerned with a view to an amicable solution of the matter on the basis of respect for the present Covenant;

(b) The Commission shall consist of five persons acceptable to the States Parties concerned. If the States Parties concerned fail to reach agreement within three months on all or part of the composition of the Commission the members of the Commission concerning whom no agreement has been reached shall be elected by secret ballot by a two-thirds majority vote of the Committee from among its members.

2. The members of the Commission shall serve in their personal capacity. They shall not be nationals of the States Parties concerned, or of a State not party to the present Covenant, or of a State Party which has not made a declaration under article 41.

3. The Commission shall elect its own Chairman and adopt its own rules of procedure.

4. The meetings of the Commission shall normally be held at the Headquarters of the United Nations or at the United Nations Office at Geneva. However, they may be held at such other convenient places as the Commission may determine in consultation with the Secretary-General of the United Nations and the States Parties concerned.

5. The secretariat provided in accordance with article 36 shall also service the commissions appointed under this article.

6. The information received and collated by the Committee shall be made available to the Commission and the Commission may call upon the States Parties concerned to supply any other relevant information.

7. When the Commission has fully considered the matter, but in any event not later than twelve months after having been seized of the matter, it shall submit to the Chairman of the Committee a report for communication to the States Parties concerned.

(a) If the Commission is unable to complete its consideration of the matter within twelve months, it shall confine its report to a brief statement of the status of its consideration of the matter;

(b) If an amicable solution to the matter on the basis of respect for human rights as recognized in the present Covenant is reached, the Commission shall confine its report to a brief statement of the facts and of the solution reached.

(c) If a solution within the terms of sub-paragraph (b) is not reached, the Commission's report shall embody its findings on all questions of fact relevant to the issues between the States Parties concerned, and its views on the possibilities of an amicable solution of the matter. This report shall also contain the written submissions and a record of the oral submissions made by the States Parties concerned.

(d) If the Commission's report is submitted under sub-paragraph (c), the States Parties concerned shall, within three months of the receipt of the report, notify the Chairman of the Committee whether or not they accept the contents of the report of the Commission.

8. The provisions of this article are without prejudice to the responsibilities of the Committee under article 41.

9. The States Parties concerned shall share equally all the expenses of the members of the Commission in accordance with estimates to be provided by the Secretary-General of the United Nations.

10. The Secretary-General of the United Nations shall be empowered to pay the expenses of the members of the Commission, if necessary, before reimbursement by the States Parties concerned, in accordance with paragraph 9 of this article.

Article 43

The members of the Committee, and of the ad hoc conciliation commissions which may be appointed under article 42, shall be entitled to the facilities, privileges and immunities of experts on mission for the United Nations as laid down in the relevant sections of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations.

Article 44

The provisions for the implementation of the present Covenant shall apply without prejudice to the procedures prescribed in the field of human rights by or under the constituent instruments and the conventions of the United Nations and of the specialized agencies and shall not prevent the States Parties to the present Covenant from having recourse to other procedures for settling a dispute in accordance with general or special international agreements in force between them.

Article 45

The Committee shall submit to the General Assembly of the United Nations through the Economic and Social Council, an annual report on its activities.

PART V

Article 46

Nothing in the present Covenant shall be interpreted as impairing the provisions of the Charter of the United Nations and of the constitutions of the specialized agencies which define the respective responsibilities of the various organs of the United Nations and of the specialized agencies in regard to the matters dealt with in the present Covenant.

Article 47

Nothing in the present Covenant shall be interpreted as impairing the inherent right of all peoples to enjoy and utilize fully and freely their natural wealth and resources.

PART VI

Article 48

1. The present Covenant is open for signature by any State Member of the United Nations or member of any of its specialized agencies, by any State Party to the Statute of the International Court of Justice, and by any other State which has been invited by the General Assembly of the United Nations to become a party to the present Covenant.

2. The present Covenant is subject to ratification. Instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

3. The present Covenant shall be open to accession by any State referred to in paragraph 1 of this article.

4. Accession shall be effected by the deposit of an instrument of accession with the Secretary-General of the United Nations.

5. The Secretary-General of the United Nations shall inform all States which have signed this Covenant or acceded to it of the deposit of each instrument of ratification or accession.

Article 49

1. The present Covenant shall enter into force three months after the date of the deposit with the Secretary-General of the United Nations of the thirty-fifth instrument of ratification or instrument of accession.

2. For each State ratifying the present Covenant or acceding to it after the deposit of the thirty-fifth instrument of ratification or instrument of accession, the present Covenant shall enter into force three months after the date of the deposit of its own instrument of ratification or instrument of accession.

Article 50

The provisions of the present Covenant shall extend to all parts of federal States without any limitations or exceptions.

Article 51

1. Any State Party to the present Covenant may propose an amendment and file it with the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General of the United Nations shall thereupon communicate any proposed amendments to the States Parties to the present Covenant with a request that they notify him whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and voting upon the proposals. In the event that at least one third of the States Parties favours such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of the States Parties present and voting at the conference shall be submitted to the General Assembly of the United Nations for approval.

2. Amendments shall come into force when they have been approved by the General Assembly of the United Nations and accepted by a two-thirds majority of the States Parties to the present Covenant in accordance with their respective constitutional processes.

3. When amendments come into force, they shall be binding on those States Parties which have accepted them, other States Parties still being bound by the provisions of the present Covenant and any earlier amendment which they have accepted.

Article 52

Irrespective of the notifications made under article 48, paragraph 5, the Secretary-General of the United Nations shall inform all States referred to in paragraph 1 of the same article of the following particulars:

- (a) Signatures, ratifications and accessions under article 48;
- (b) The date of the entry into force of the present Covenant under article 49 and the date of the entry into force of any amendments under article 51.

Article 53

1. The present Covenant, of which the Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the United Nations.

2. The Secretary-General of the United Nations shall transmit certified copies of the present Covenant to all States referred to in article 48.

IN FAITH WHEREOF the undersigned, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Covenant, opened for signature at New York, on the nineteenth day of December, one thousand nine hundred and sixty-six.

**MIĘDZYNARODOWY PAKT
PRAW OBYWATELSKICH I POLITYCZNYCH**

otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.

W imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

**RADA PAŃSTWA
POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ**

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 19 grudnia 1966 roku został otwarty do podpisu w Nowym Jorku Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych.

Po zaznajomieniu się z powyższym Paktem Rada Państwa uznała go i uznaje za słuszny zarówno w całości, jak i każde z postanowień w nim zawartych; oświadcza, że wymieniony Pakt jest przyjęty, ratyfikowany i potwierdzony, oraz przyrzeka, że będzie niezmiennie zachowywany.

Na dowód czego wydany został Akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Dano w Warszawie dnia 3 marca 1977 roku.

L. S.

Przewodniczący Rady Państwa: *H. Jabłoński*

Minister Spraw Zagranicznych: *E. Wołtaszek*

(Tekst Paktu jest zamieszczony w załączniku do niniejszego numeru.)

OŚWIADCZENIE RZĄDOWE

z dnia 23 kwietnia 1977 r.

w sprawie ratyfikacji przez Polską Rzeczpospolitą Ludową Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.

Podaje się niniejszym do wiadomości, że zgodnie z artykułem 48 ustęp 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., złożony został Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 18 marca 1977 r. dokument ratyfikacyjny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej do powyższego Paktu.

Wymieniony Pakt wchodzi w życie w stosunku do Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dnia 18 czerwca 1977 r.

Jednocześnie podaje się do wiadomości, że następujące państwa stały się stronami powyższego Paktu, który wszedł w życie dnia 23 marca 1976 r., składając dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przystąpienia w nizej podanych datach:

Kostaryka	dnia 29 listopada 1968 r.,
Ekwador	dnia 6 marca 1969 r.,
Tunezja	dnia 18 marca 1969 r.,
Cypr	dnia 2 kwietnia 1969 r.,
Syryjska Republika Arabska	dnia 21 kwietnia 1969 r.,
Kolumbia	dnia 29 października 1969 r.,
Urugwaj	dnia 1 kwietnia 1970 r.,
Libia	dnia 15 maja 1970 r.,
Ludowa Republika Bułgarii	dnia 21 września 1970 r.,
Irak	dnia 25 stycznia 1971 r.,
Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugostawii	dnia 2 czerwca 1971 r.,
Republika Malgaska	dnia 21 czerwca 1971 r.,
Szwecja	dnia 6 grudnia 1971 r.

z zastrzeżeniem „niestosowania postanowień artykułu 10 ustęp 3 odnośnie do obowiązku oddzielenia przestępców młodocianych od dorosłych; postanowień artykułu 14 ustęp 7 i artykułu 20 ustęp 1 Paktu”.

Dania dnia 6 stycznia 1972 r.

z następującymi zastrzeżeniami:

„1. Rząd Danii zgłasza zastrzeżenie odnośnie do artykułu 10 ustęp 3 zdanie drugie. W praktyce duńskiej czynione są poważne wysiłki w celu zapewnienia odpowiedniego podziału, w zależności od wieku, skazanych odbywających kary więzienia, ale uważa się za celowe zachowanie możliwości elastycznych rozwiązań.

2. a) Artykuł 14 ustęp 1 nie będzie wiążący dla Danii w zakresie publicznego rozpatrywania spraw. W prawie duńskim prawo wyłączenia prasy i publiczności z uczestnictwa w rozprawie może iść dalej, niż na to zezwala niniejszy Pakt, i dlatego Rząd Danii uważa, że prawo to nie powinno być ograniczone.

b) Artykuł 14 ustępy 5 i 7 nie będą wiążące dla Danii. Duńska ustawa o wymiarze sprawiedliwości zawiera szczegółowe postanowienia dotyczące spraw omawianych w obu wymienionych ustępach. W pewnych przypadkach ustawodawstwo duńskie jest mniej rygorystyczne niż Pakt (na przykład orzeczenie wydane przez sąd przysięgłych co do winy nie może być ponownie rozpatrywane przez sąd wyższej instancji — ustęp 5); w innych przypadkach duńskie ustawodawstwo jest bardziej rygorystyczne niż Pakt (na przykład

odnośnie do wznowienia postępowania w sprawie karnej, w której oskarżony został uniewinniony — ustęp 7).

3. Ponadto zgłasza się zastrzeżenie do artykułu 20 ustęp 1. Zastrzeżenie to jest zgodne ze stanowiskiem Danii na XVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 1961 r., kiedy delegacja duńska, w odniesieniu do poprzedniego artykułu, dotyczącego swobody wyrażania opinii, głosowała przeciwko zakazowi propagandy wojennej”.

Chile

dnia 10 lutego 1972 r.

Sekretarz Generalny ONZ notą z dnia 5 października 1976 r. poinformował Państwa Strony Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, że otrzymał notę Chile w następującym brzmieniu:

„Chile podpisało Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych i ratyfikowało go dnia 10 lutego 1972 roku. Pakt ten wszedł w życie dnia 23 marca 1976 roku.

Jak wiadomo, w Chile obowiązuje stan wyjątkowy z przyczyn obrony wewnętrznej, począwszy od dnia 11 marca 1976 roku; stan ten został ogłoszony zgodnie z prawem na podstawie dekretu nr 1.369.

Ogłoszenie to zostało dokonane zgodnie z konstytucyjnymi postanowieniami w sprawie stanu wyjątkowego, obowiązującymi od 1925 r., w związku z bezwzględny obowiązkim władz rządowych zachowania porządku publicznego oraz faktem, że w dalszym ciągu istnieją w Chile ekstremistyczne grupy buntownicze, których celem jest obalenie ustanowionego rządu.

W rezultacie ogłoszenia stanu wyjątkowego zostały ograniczone w Chile prawa określone w artykułach 9, 12, 13, 19 i 25 ustęp b) Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

Zawieszenie tych praw zostało wyraźnie dozwolone przez artykuł 4 ustęp 1 Paktu.

Zawiadamia się o powyższym inne Państwa Strony zgodnie z postanowieniami artykułu 4 ustęp 3 Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

Santiago 18.VIII.1976”.

Kenia

dnia 1 maja 1972 r.,

Norwegia

dnia 13 września 1972 r.

z zastrzeżeniami do artykułu 6 ustęp 4 oraz artykułu 10 ustępy 2 b) i 3 „odnośnie do obowiązku oddzielenia młodocianych oskarżonych i młodocianych przestępców od dorosłych”, jak również do artykułu 14 ustępy 5 i 7 oraz artykułu 20 ustęp 1.

Liban

dnia 3 listopada 1972 r.,

Barbados

dnia 5 stycznia 1973 r.

z zastrzeżeniem „prawa niestosowania w pełni gwarancji w zakresie bezpłatnego obrońcy zgodnie z artykułem 14 ustęp 3 d) Paktu, ponieważ jakkolwiek zasady zawarte w tym ustępie są uznane przez Rząd Barbadosu, problemy związane z ich realizacją są tego rodzaju, że nie może być zagwarantowane pełne ich stosowanie w chwili obecnej”.

Związek Socjalistycznych

Republik Radzieckich

dnia 16 października 1973 r.,

Niemiecka Republika Demokratyczna	dnia 8 listopada 1973 r.,
Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka	dnia 12 listopada 1973 r.,
Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka	dnia 12 listopada 1973 r.,
Mauritius	dnia 12 grudnia 1973 r.,
Republika Federalna Niemiec	dnia 17 grudnia 1973 r.

z następującymi zastrzeżeniami:

„Artykuły 19, 21 i 22, łącznie z artykułem 2 ustęp 1 Paktu, będą stosowane w ramach artykułu 16 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 roku.

Artykuł 14 ustęp 3 d) Paktu będzie stosowany w ten sposób, aby pozostawić sądowi swobodę decyzji co do tego, czy oskarżony znajdujący się w areszcie powinien osobiście stawić się przed sądem odwoławczym.

Artykuł 14 ustęp 5 Paktu będzie stosowany w ten sposób, że:

a) nie ma obowiązku zezwolenia na dalsze odwołanie we wszystkich sprawach jedynie z tego powodu, że oskarżony był najpierw skazany w sądzie drugiej instancji, oraz

b) gdy chodzi o przestępstwa mniejszej wagi, nie jest konieczne we wszystkich instancjach przedstawienie orzeczenia nie powodującego uwięzienia sądowi wyższej instancji do ponownego rozpatrzenia.

Artykuł 15 ustęp 1 Paktu będzie stosowany w ten sposób, aby w przypadku złagodzenia obowiązującego prawa karnego prawo, które uprzednio obowiązywało, mogło być w dalszym ciągu stosowane w pewnych wyjątkowych przypadkach do przestępstw popełnionych przed wprowadzeniem zmiany”.

Węgierska Republika Ludowa	dnia 17 stycznia 1974 r.,
Mali	dnia 16 lipca 1974 r.,
Mongolska Republika Ludowa	dnia 18 listopada 1974 r.,
Socjalistyczna Republika Rumunii	dnia 9 grudnia 1974 r.,
Rwanda	dnia 16 kwietnia 1975 r.,
Jordania	dnia 28 maja 1975 r.,
Iran	dnia 24 czerwca 1975 r.,
Finlandia	dnia 19 sierpnia 1975 r.

z następującymi zastrzeżeniami:

„1. Odnosnie do artykułu 9 ustęp 3 Paktu Finlandia oświadcza, że zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem fińskim władze administracyjne mogą podejmować decyzje dotyczące aresztu lub uwięzienia; w takim wypadku sprawa jest rozpatrywana przez sąd w celu wydania decyzji dopiero po upływie pewnego czasu.

2. Odnosnie do artykułu 10 ustępy 2 b) i 3 Paktu Finlandia oświadcza, że jakkolwiek młodociani przestępcy są z zasady oddzielani od dorosłych, nie wydaje się właściwe stosowanie absolutnego zakazu nie dopuszczającego bardziej elastycznych rozwiązań.

3. Odnosnie do artykułu 13 Paktu Finlandia oświadcza, że artykuł ten nie jest zgodny z obowiązującym ustawodawstwem fińskim dotyczącym prawa cudzoziemca do wysłuchania go lub do złożenia odwołania od decyzji dotyczącej jego wydalenia.

4. Odnosnie do artykułu 14 ustęp 1 Paktu Finlandia oświadcza, że zgodnie z ustawodawstwem fińskim wyrok może być uznany za niejawną, jeżeli jego ogło-

szenie mogłoby stanowić obrazę moralności lub zagrożenie bezpieczeństwa kraju.

5. Odnosnie do artykułu 14 ustęp 3 d) Paktu Finlandia oświadcza, że treść tego ustępu nie odpowiada ustawodawstwu obowiązującemu w Finlandii, ponieważ oskarżony już na etapie wstępnego śledztwa posiada absolutne prawo do posiadania obrońcy

6. Odnosnie do artykułu 14 ustęp 7 Paktu Finlandia oświadcza, że w dalszym ciągu będzie stosowała obowiązującą obecnie praktykę, zgodnie z którą wyrok może być zmieniony na niekorzyść skazanego, jeżeli zostanie stwierdzone, że członek sądu lub pracownik sądu, prokurator lub obrońca uzyskał za pomocą przestępczego lub oszukańczego działania zwolnienie oskarżonego lub znaczne zmniejszenie kary albo że przedstawiono fałszywe dowody, które spowodowały ten sam skutek, i zgodnie z którą poważniejsza sprawa karna może być ponownie rozpatrzona, jeżeli w ciągu roku zostaną przedstawione dowody, które wówczas były nieznanne, a które spowodowałyby skazanie lub znacznie surowszą karę.

7. Odnosnie do artykułu 20 ustęp 1 Paktu Finlandia oświadcza, że nie będzie stosowała postanowień wymienionego ustępu, co jest zgodne ze stanowiskiem, które Finlandia wyraziła na XVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ głosując przeciwko zakazowi propagandy wojennej, na tej podstawie, że może to zagrozić wolności wyrażania opinii określonej w artykule 19 Paktu”.

Jamajka	dnia 3 października 1975 r.,
Czechosłowacka Republika Socjalistyczna	dnia 23 grudnia 1975 r.,
Kanada	dnia 19 maja 1976 r.,
Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii	dnia 20 maja 1976 r.

z rozciągnięciem na:

Wyspy Guernsey, Jersey, Man, Belize, Bermudy, Brytyjskie Wyspy Dziewicze, Kajmany, Wyspy Falklandzkie i terytoria przyległe, Gibraltar, Wyspy Gilberta, Hongkong, Montserrat, grupę Wysp Pitcairn, St. Helena i terytoria przyległe, Wyspy Salomona, Wyspy Turks i Caicos, Tuvalu.

Dokument ratyfikacyjny Zjednoczonego Królestwa zawiera następujące zastrzeżenia i oświadczenia interpretacyjne:

„Po pierwsze, Rząd Zjednoczonego Królestwa oświadcza, że uważa, iż na podstawie artykułu 103 Karty Narodów Zjednoczonych w przypadku konfliktu między obowiązkami wynikającymi z artykułu 1 Paktu a obowiązkami wynikającymi z Karty (a mianowicie z artykułu 1 i artykułów 2 i 73 Karty) będą miały pierwszeństwo obowiązki wynikające z Karty.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo stosowania do członków sił zbrojnych Królestwa i do osób w nich służących oraz do osób zatrzymanych zgodnie z prawem w zakładach karnych jakiegokolwiek rodzaju takich przepisów prawa i takiego postępowania, jakie okresowo będą uznane za niezbędne w

celu zacznowania służbowej i więziennej dyscypliny, oraz stwierdza, że przyjęcie przez Rząd postanowień Paktu będzie podlegać takim ograniczeniom, jakie w tych celach będą okresowo dozwolone przez przepisy prawa.

Tam, gdzie w jakimkolwiek czasie będzie brak odpowiednich urządzeń więziennych lub gdzie wspólne przebywanie dorosłych i młodocianych będzie uznane za obustronnie korzystne, Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo niestosowania artykułu 10 ustępy 2 b) i 3 w takim zakresie, w jakim te postanowienia wymagają, aby zatrzymani młodociani byli oddzieleni od dorosłych, oraz prawo niestosowania artykułu 10 ustęp 2 b) w Gibraltarze, Montserrat i Wyspach Turks i Caicos w takim zakresie, w jakim wymagane jest oddzielenie osób oskarżonych od skazanych.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo niestosowania artykułu 11 na wyspie Jersey.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo, że będzie interpretował postanowienia artykułu 12 ustęp 1 dotyczące terytorium państwa jako mające zastosowanie oddzielnie do każdego z terytoriów Zjednoczonego Królestwa i terytoriów zależnych.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo dalszego stosowania takiego ustawodawstwa imigracyjnego określającego wjazd do Zjednoczonego Królestwa, pobyt i wyjazd ze Zjednoczonego Królestwa, jakie może być okresowo konieczne; zgodnie z tym przyjęcie artykułu 12 ustęp 1 i innych postanowień Paktu dokonane jest z zastrzeżeniem postanowień takiego ustawodawstwa odnośnie do osób, które w danym czasie nie mają prawa, zgodnie z przepisami prawa Zjednoczonego Królestwa, wjazdu do Zjednoczonego Królestwa i pozostania w nim. Zjednoczone Królestwo zastrzega sobie również analogiczne prawo odnośnie do każdego ze swych terytoriów zależnych.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo niestosowania artykułu 13 w Hongkongu w takim zakresie, w jakim zawiera on prawo do ponownego zbadania decyzji o wydaleniu cudzoziemca, i prawo, aby był on reprezentowany w tym celu przed właściwą władzą.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo niestosowania lub niepełnego stosowania gwarancji w zakresie bezpłatnego obrońcy, przewidzianej w artykule 14 ustęp 3 d), ze względu na brak praktyków prawa, który uniemożliwia stosowanie tej gwarancji na Brytyjskich Wyspach Dziewiczych, Kajmanach, Wyspach Falklandzkich, Wyspach Gilberta, grupie Wysp Pitcairn, St. Helena i terytoriach przyległych oraz Tuvalu.

Rząd Zjednoczonego Królestwa interpretuje artykuł 20 łącznie z prawami przewidzianymi w artykułach 19 i 21 Paktu i w związku z tym, że wydane zostało ustawodawstwo w sprawach określonych potrzebami praktyki w interesie porządku publicznego (ordre public), Rząd zastrzega sobie prawo niewprowadzania jakiegokolwiek dalszego ustawodawstwa. Zjednoczone Królestwo zastrzega sobie również analogiczne prawo odnośnie do każdego ze swych terytoriów zależnych.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo odroczenia stosowania artykułu 23 ustęp 3 odnośnie do niewielkiej liczby zwyczajowych małżeństw na Wyspach Salomona.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo wydania takiego ustawodawstwa o obywatelstwie,

jakie może być okresowo uznane za niezbędne w celu zastrzeżenia nabycia i posiadania obywatelstwa na podstawie tego ustawodawstwa dla osób posiadających dostateczną więź ze Zjednoczonym Królestwem lub którymkolwiek z jego terytoriów zależnych; zgodnie z tym przyjęcie artykułu 24 ustęp 3 i innych postanowień Paktu dokonane jest z zastrzeżeniem postanowień takiego ustawodawstwa.

Rząd Zjednoczonego Królestwa zastrzega sobie prawo niestosowania artykułu 25 punkt b) w takim zakresie, w jakim wymagane byłoby utworzenie Rady Wykonawczej lub Ustawodawczej z wyboru w Hongkongu, oraz artykułu 25 punkt c) w takim zakresie, w jakim dotyczy to służby sędziowskiej na Wyspie Man.

Rząd Zjednoczonego Królestwa oświadcza w końcu, że postanowienia Paktu nie będą stosowane do Południowej Rodezji, jeżeli nie poinformuje on Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, że jest w stanie zapewnić pełną realizację zobowiązań wynikających z Paktu w stosunku do tego terytorium".

Rząd Zjednoczonego Królestwa przedstawił również następującą informację o zawieszeniu zgodnie z artykułem 4 ustęp 3 Paktu:

„Rząd Zjednoczonego Królestwa informuje inne Państwa Strony niniejszego Paktu, zgodnie z artykułem 4, o swym zamiarze podjęcia i kontynuowania środków zawieszających wykonanie zobowiązań wynikających z Paktu.

W ostatnim okresie w Zjednoczonym Królestwie miały miejsce przypadki zorganizowanego terroryzmu, związanego ze sprawami północnoirlandzkimi, których wyrazem była działalność obejmująca dokonywanie morderstw, usiłowania morderstw, okaleczenia, zastraszanie i gwałtowne zaburzenia wewnętrzne oraz podkładanie bomb i wzniesienie pożarów, które powodowały śmierć, kalectwo i niszczenie mienia w szerokim zakresie. Sytuacja ta stanowi wyjątkowe niebezpieczeństwo publiczne w rozumieniu artykułu 4 ustęp 1 Paktu. Niebezpieczeństwo to powstało przed ratyfikacją Paktu przez Zjednoczone Królestwo i okresowo było wydawane ustawodawstwo z tym związane.

Rząd Zjednoczonego Królestwa uznał za konieczne (i w niektórych przypadkach w dalszym ciągu uważa za konieczne) podjęcie środków jedynie w zakresie wymaganych przez potrzeby sytuacji w celu ochrony życia i mienia oraz niedopuszczenia do wybuchu publicznych zamieszek, obejmujących zastosowanie aresztu, zatrzymania oraz wydalenia. W takim zakresie, w jakim którykolwiek z tych środków jest sprzeczny z postanowieniami artykułów 9, 10 ustępy 2 i 3, artykułu 12 ustęp 1, artykułu 14, 17, 19 ustęp 2, artykułu 21 lub 22 Paktu, Zjednoczone Królestwo niniejszym zawiesza wykonanie swych zobowiązań wynikających z tych postanowień".

Tanzania
Zair
Surinam
Gujana

dnia 11 czerwca 1976 r.,
dnia 1 listopada 1976 r.,
dnia 28 grudnia 1976 r.,
dnia 15 lutego 1977 r.

z zastrzeżeniami do artykułu 14 ustęp 3 d), że „jakkolwiek Rząd Gujany przyjmuje zasadę pomocy prawnej w każdym odpowiednim postępowaniu karnym oraz czyni starania w tym zakresie i obecnie stosuje ją w określonych przypadkach, jednak problemy realizacji szerokiego systemu pomocy prawnej są tego rodzaju, że pełne stosowanie tej zasady nie może być obecnie zagwarantowane".

